

شرق او غرب

Ketabton.com

ژباړه: زاهد خلیلي

شرق او غرب

د کتاب نوم: اسرار عقب مانده گي شرق

ليکوال: ناصر مکارم شپرازي

ژباړن: زاهد خليلي

ايمېل ادرس: zahidkhalili@yahoo.com

کال: ۲۰۱۳ / اپرېل

يادونه:

لاندي د وتلي ايراني ليکوال ناصر مکارم شېرازي د يوه پخواني کتاب (اسرار عقب مانده گي شرق) يوه برخه ژباړل شوي ده، د کتاب اصلي موضوع د ختيځ د وروسته پاتې والي څېړل دي. ليکوال په ډېر بڼه انداز سره په دې توانېدلی دی، چې لومړی د ختيځ لورتياء، په ختيځ کې د تمدنونو منځته راتگ او پرمختگ، په ختيځ کې د ديني او دنيوي علومو، افکارو او نظرياتو منځته راتگ، د ختيځ هغه احسانونه چې لوېديز يې پوروري دي، هغه خدمت چې اسلام د ختيځ د لوړوالي لپاره کړی دی او.... او د کتاب په وروستيو کې يې د ختيځ د وروسته پاتې والي لاملونه او په دې وروسته پاتې والي کې يې د لوېديزي نړۍ رول په بشپړ تفصيل سره ليکلی دی.

دغه څو مخه، چې ما ډېر دمخه ژباړلي وه او نور کتاب، چې لږې ورقې يې شلېدلې هم وې، زما څخه نادرکه شو، په دې هيله يې تاسو ته وړاندې کوم، تر څو هغه د ذلت او تيبې والي احساس چې نن د ختيځوالو په فکر او وجود کې موجود دی، لږ څه له منځه لاړ شي او داسې فکر وکړي، چې که نن لوېديز، لوېديز دی؛ نو دا د همدې ختيځوالو له امله دی. او د تاريخ د فلسفې له نظره، هغه نظريه ستاسو فکر ته در رسول غواړم، چې د نړۍ د تمدن او مرکزيت نقطه تل د تغير په حال کې ده، که له څه مودې راهيسې لوېديز په ختيځ واکمن دی، لږې نه ده، چې دغه واکمني به يې له منځه لاړه شي او ختيځ به بيا په هر ډگر کې خپل لوړوالی ترلاسه کړي او د نړۍ د علمي، سياسي، اقتصادي او نورو ډگرونو مرکز به شي او که خدای کول، دغه وخت ډېر نږدې دی؛ ځکه چې د لوېديز د سترو هېوادونو زوال پيل شوی او ختيځوال لږ څه وپښ شوي دي.

په درنښت

زاهدخيلي

فهرست

- 1 ..... ختيځ او لويديځ
- 5 ..... د نړۍ پر مخ لومړنۍ ژوند
- 6 ..... خو؛ انسان
- 8 ..... د لويديځ د مؤرخينو د خولې يې اورو
- 9 ..... د تمدن لومړنۍ زانگو
- 10 ..... لويديځ: د ختيځ احسان من دی
- 13 ..... لومړنۍ خدمت چې اسلام د تمدن د پرمختگ لپاره وکړ
- 13 ..... د لويديځ پوهان څه وايي؟
- 14 ..... د ختيځ د علومو اغېز په لويديځ
- 16 ..... د يوې لويې او پراخې نخشې يوه برخه
- 18 ..... د لويديځ ادبي استعمار
- 19 ..... لويديځ: د ختيځ د ادب احسان من دی

ختیځ او لوېدیځ

داسې کسان لیدل کیږي، چې کوم اروپایي یا امریکایي وگوري؛ نو په لږ وخت کې یې ټول فکر د هغه په طرف شي او سر تر پښو ورته ځیر، ځیر گوري. وگورئ، خارجي څرنګه موجود دی، د ددوی ماشیني تمدن مخالفینو ته څه نوې پدیدې منځ ته راوړي دي؟؟؟.

دا مسئله یوازې د عامو او نالوستو خلکو پورې تړلې نده، بلکه زموږ هغه اروپا ته تللي خلک هم، چې کله د اروپا د حالاتو خبرې کوي؛ نو ډیر په غرور او افتخار سره یې یادونه کوي.

په داسې حال کې، چې غریبان د کوم لوړ جنس یا مافوق انساني نژاد نه دي او نه د مریخ یا مشتري نه راغلي دي.

مګر د دوی (لویدیځوالو) تمدن ډیر نوی او بربریت (وحشیتوب) یې ډیر پخوانی دی او هغه وخت چې په ختیځ کې تمدن د ځوانی په مرحله کې وه، په لویدیځ کې د تمدن نوم هم نه اوریدل کیده.

هسې نه چې څوک یې ډیره مبالغه ونه ګڼي، د دغه حقیقت د ثبوت لپاره غواړم، چې هغه حالاتو ته کتنه وکړو، چې انسان پیداشو او وبه گورو، چې لومړنی تمدن چیرته راڅرګند شو؟

د نړۍ پر مخ لومړنی ژوند

هیڅوک نه پوهیږي، چې د ځمکې پر مخ لومړنی ژوند د څه وخت راهیسې پیل شوی دی؟. خو د پوهانو له کوښښونو او تجربو دا پایله لاسته راځي، چې د ځمکې پر مخ د ژوند پیل اوږد تاریخ لري.

شرق او غرب

د پوهانو وروستی څیړنې نښي: د ځمکې کره، چې مور په کې ژوند کوو (احتمالاً) څلورزره میلیون کاله مخکې منځ ته راغلي ده. درې زره کاله د ځمکې په کره کې د ژوند کولو نښې، نښانې موجودې نه وې، ټول اور وه، ټول ځای لوگي او بخار نیولی وه، تر څو د ځمکې سر یخ او لوی غرونه په کې راڅرگند شوه.

وروسته سیلابي بارانونه پیل شول، بارانونو او طوفانونو زرگونه کاله ځمکه په خپل غیر کې رانغاړلې وه. داسې ښکاري، چې دغو بارانونو د یو لوی تراکتور دنده اجراء کوله، تر څو ځمکه هواره کړي او دښتې او جلگې د انسان او حیواناتو د ژوند لپاره منځ ته راوړي.

بالاخره، دغه دنده په کامیابۍ سره سرته ورسیده. لوی سیندونه او بحرونه رامنځ ته شول، غرونه ډیر پراخه شول او نرمې او هواري ځمکې منځته راغلي.

وروسته د درې میلیون کالو (چې تاریخ یې دقیق مالوم نه دی) د ژوند لومړنۍ نښې، نښانې په دریاونو او په هغه اوبو کې چې د ژوند کولو وړ وې راڅرگندې شوې.

حیوانات یو د بل پسې په مختلفو عجیبو او غریبو شکلونو باندې رامنځته شوه. د هغوی یو تعداد وروسته د تل لپاره له منځه ولاړل؛ مگر یو تعداد یې بیا په هر ځای کې خواره، واره شول.

خو؛ انسان...

د ځمکې پر مخ د انسان د پیدایښت نه ډیر کلونه نه دي تیر شوي. دغه وخت د زرگونو او میلیون کلونو تر منځ اندازه شوی دی او د ځمکې د پیدایښت په مقابل کې ډیر کم دی؛ خو متأسفانه کوم تغیرات او تحولات، چې په دې وخت کې د انسان په ژوند کې منځته راغلي، په واضح ډول مور ته څرگند نه دي.

شرق او غرب

هغه مالومات، چې د انسان د ژوند په اړه زموږ په لاس کې دي، د هغو تاریخ پنځه یا شپږ زره کلونو ته رسېږي، د کله راهیسې چې خط رامنځته شوی دی. (دغه دوران د تاریخ څخه مخکې دورې یا ماقبل التاريخ دورې په نوم یادېږي).

که د انسان عمر د ځمکې پر مخ یوه شپه ورځ فرض کړو، د بشر ټول تاریخ به د څو دقیقو څخه زیات نه شي او د ځمکې عمر به د یوې ثانیې څخه هم کم شي.

ولې د خاورې موجودیت زموږ سره ستر خدمت کړی دی، تر څو د ماقبل التاريخ دورې او د هغه وخت د انسانانو د ژوند څرنگوالی موږ ته بیان کړي.

تاریخ پوهانو هغه لوبڼې او اسناد چې لاسته راوړي، د انسان ژوند په لاندې دورو ویشلی دی.

لومړی د لرغونو ډبرو زمانه ده، چې د هغې په اړه ډیر مالومات په لاس کې نشته. د دوی سره د خپل ژوند د تیروولو لپاره ډیر کم وسایل په لاس کې وه او د ټوږل شوو تیرو نه به یې د ځان لپاره د وسلو په ډول استفاده کوله. د دې دوران په وروستیو کې انسان وکولای شول، چې اور رامنځته کړي.

ددې وروسته د نوې ډبرې دوره منځته راځي او په دې دوران کې انسان وکولای شول، چې د تیرو څخه صیقل شوي او صاف لوبڼې د ځان لپاره جوړ کړي او د ژوند په نورو اړخونو کې ډیر زیات تغیرات رامنځته شول د نوې ډبرې دوران ډیر کم دی او کیدای شي، چې لس یا شل زره کلو د ترمنځ وي، په داسې حال کې چې د لرغونې ډبرې دوره د انسان د ټول عمر نوي فیصده په بر کې نیسي.

ددې وروسته د برونزو دوره منځ ته راځي، په دې دور کې انسان د لومړي ځل لپاره د فلزاتو د ویلي کولو او استعمالولو سره اشنا شو او وروستی دور د قبل التاريخ د دورې د اوسپنې دوره ده، چې په دې دوره کې د انسان ژوند په کلي ډول تغیر وخور او ورو ورو د تاریخ دوران ته نږدې کیده.

دلته بايد يوې نقطې ته پام وکړو، چې دغه دورې د نړۍ په ټولو ځايو کې يو ځای پيل او پای ته نه دي رسيدلي؛ بلکې په مختلفو هيوادو کې يې وختونه مختلف وه.

ټول لويديځ او ختيځ تاريخپوهان په يو نظر دي، چې کله په ختيځ کې د اوسپنې دوره وه؛ نو په لويديځ (اروپا) کې خلکو د ډبرو په دوره کې ژوند کاوه.

د لويديځ د مورخينو د خولې يې اورو

د لويديځ د تمدن تاريخ او په ختيځ کې د هغه اساس نومي کتاب چې د امريکا په پوهنتونو کې تدريس کيږي، ليکلي: اوس دا خبره اثبات ته رسيدلي، د اسيا په هغه ځايو کې چې خلکو ژوند کاوه، په زماني لحاظ دوی د اوسپنې په دوره کې وه او د اروپا خلکو د نوې ډبرې په دوره کې ژوند کاوه او داستراليا خلکو د لرغونې ډبرې په پېر ژوند کاوه.

هغه اثار چې د ختيځ د مختلفو ځايو څخه لاسته راغلي، وايي، چې انساني تمدن د ختيځ څخه لويديځ ته تللی دی، په دې ترتيب هغه لرغوني اثار چې د ختيځ د ځمکې څخه لاسته راغلي، دومره لرغوني دي، چې د نړۍ په بل ځای کې نه دي موندل شوي.

ددې څخه دا جوتنه شوه، چې ختيځوال د لويديځوالو څخه د تمدن په رامنځته کولو کې لومړيتوب لري او په حقيقت کې، ختيځ د انساني تمدن لومړنی مرکز، زانگو او رامنځته کوونکی دی او د بشر په تاريخ کې تمدن په لومړي ځل په ختيځ کې رامنځته او د نړۍ پر مخ وغورځيد.

د مورخينو له نظره، دا پرته له شکه جوتنه ده، چې لومړنی انساني تمدن په ختيځ کې رامنځته شوی دی او دغه ختيځوال وه، چې د بشر په تاريخ کې يې د انسانيت د قافلي مشري کړېده.

شرق او غرب

که چیرته تمدن د بناري ژوند په مانا وي؛ نو د ختیځ او لويديځ ټول مؤرخين په يو نظر دي، چې د (بنار) لومړني اثار په ختیځ کې پيداشوي دي او د هغوی د پيدائښت تاريخ ۶ يا ۷ زره کاله لرغونی دی.

او که چیرته د تمدن پيل د خط رامنځته کيدل وي، د کوم پواسطه چې انسان وکولای شول، خپل تير حال احوال راتلونکو نسلونو ته بيان کړي؛ نو دا هم لکه د بنار د رامنځته کيدو په شان په ختیځ رامنځته شوی او ۶ يا ۷ زره کاله لرغونی دی. اوس به ددغو حقايقو په نظر کې نيولو سره وگورو، چې په ختیځ کې د تمدن لومړنی زانگو کوم هیواد دی.

د تمدن لومړنی زانگو

د اسيا او افريقا نخشي ته ښه ځير شئ، د دجلې، فرات، نيل او د مديتراني سواحل چې ددې نخشي په منځ کې دي په نظر کې ونيسی. د يو هلال شکل اختياروي، چې تل په مختلف ډوله بوټو او زراعت باندې پوښل شوي وي، په همدې دليل ورته حاصلخيزه هلال وايي.

مؤرخين وايي، چې دغه حاصلخيزه هلال د انساني تمدن لومړنی زانگو او د پرمختگ لومړنی ځای دی. ددغو رودونو شاوخوا تمدن د لومړي ځل لپاره رامنځته شو.

علوم، مختلف صنايع او هغه څه چې د بشر ژوند ته يې پرمختگ ورکړ، د لومړي سر نه د همدې ځای څخه پيل او د کلدې، اشور، بابل، ايران او مصر په شکل راڅرگند شول.

ويل کيږي، چې د همدغو تمدنونو د پرمختگ په دوران کې په هند کې دسند سيند، هوانگ او هو تمدنونو په چين کې لومړنی ښې ښانې راڅرگندي شوي.

دا چې د انساني تمدن او بناري ژوند لومړنی ښې په کومو ذکر شويو تمدنونو کې رامنځته شوي دي، د مؤرخينو تر منځ د نظر اختلاف موجود دی.

شرق او غرب

ځينې ددغه تمدن اساس حاصلخيزي بنايي؛ ځکه د انسان ژوند د کرنې او د رودونو پورې تړلی دی. ولې دلته دا پوښتنه حل نشوه، چې کره د رودونو پورې تړلي وه؛ خو په لويديځ کې هم دا رودونه موجود وه، چې د هغه د حاصلخيزی سبب گرځيدل.

بايد ووايو: د تمدن د منځته راتگ بل عامل د خلکو د فکر او هوبن پورې تړلی دی او دغه عامل بايد له نظره ونه باسو.

په ختيځ کې چې په هغه وخت د کوم نژاد لرونکي خلک اوسيدل، د فکر او هوبن له نظره يې په نورو برتري درلوده او افکار دي، چې په تمدن لور اغېز غورځوي.

په هغه وخت کې، چې د نيل، فرات، دجلې او هوانگ په سيندونو کې تمدن د پرمختگ په لور روان وه، په لويديځ کې د مې سي سي پي، والگ، دانيوب او رن په سيندونو کې د تمدن غږ نه اوريدل کيده او خلکو يې شاوخوا په بربري ډول ژوند کاوه.

لويديځ: د ختيځ احسان من دی

همدا ختيځوال وه، چې زرگونه کاله مخکې يې د تمدن او علومو اساس کينود، چې اثار يې په خاوره، ډبرو او د تاريخ په پاڼو کې ليدل کيږي او دا د تعجب خبره نده، چې ووايو، همدا ختيځوال وه، چې د لويديځ د صنعتي تمدن اساس يې کينود.

خپله د لويديځوالو څخه به يې واورو، د لويديځ د تمدن تاريخ او په ختيځ کې د هغه اساس کتاب، چې په امريکا کې يو منل شوی کتاب دی، ليکل شوي:

الفبا ختيځوالو رامنځته کړه، همدا ختيځ وه، چې د علومو او رياضياتو په لور يې لومړی گام کينود، په خاص ډول کليزه (جنټري) يې رامنځته کړه.

ختيځ وه، چې په لومړي ځل په کې د حمورابي (۱۹۰۰ م.ز) لخوا قانون جوړ کړی شو. په لومړي ځل معماري هم همدلته رامنځته شوه.

شرق او غرب

او همدا ختيځ وه، چې په لومړي ځل په کې دینونه رامنځته شول.... او عیسویت وه، چې د دوه زره کاله تیریدو وروسته هم په لویدیځ کې یو لوی نارینه او بنځینه اکثریت پیروان لري، په همدې ختيځ کې رامنځته شو

ختيځ چې کوم خدمت لویدیځ ته کړی دا مهمه نده او ختيځ باید چې خدمت وکړي؛ ځکه دا د تمدن ختيځ دنده ده، چې نور هم باید د ځان سره په دې تمدن کې شامل کړي.

بلکه مهمه داده، چې دغه د تمدن لرونکی ختيځ ولې او په کوم دلیل؟؟؟ نن د لویدیځ په مخ کې د شرمندګۍ او حقارت احساس کوي؟؟؟.

هغه ختيځ چې د الفبا مخترع دی، نن ولې د لویدیځ په مقابل کې د شرمندګۍ احساس کوي؟؟؟.

هغه ختيځ چې د مختلفو علومو رامنځته کوونکی دی، نن ولې د لویدیځ د علومو زده کوونکی دی؟؟؟.

هغه ختيځ چې د معمارۍ رامنځته کوونکی دی، نن ولې په معمارۍ کې د لویدیځ تقلید کوونکی دی؟؟؟.

نن ولې ختيځ، د کالیو په اغوستلو کې د خوراک په خوړلو کې د لویدیځ د دود خپلوونکی دی؟؟؟.

زموږ ستاسو ټولو دنده داده، چې په دردناک خوب ویده، روهي ډول سرگردان او په دغه اوسني حالت کې راګیر ختيځ ته نجات ورکړو.

ځینې پوښتنه کوي، چې ولې او څرنگه د نړۍ ټول پیغمبران په ختيځ کې تیر شوي دي، حتی عیسویت چې نن د لویدیځوالو لوی مذهب دی، دلته رامنځته شوی؟. عیسی علیه السلام په فلسطین کې وزیږید او هملته یې خپل دعوت پیل کړ، موږ تر اوسه پورې نه دي اوریدلي، چې په لویدیځ کې دې کوم پیغمبر تیر شوی وي.

شرق او غرب

د پورتنی سوال په ځواب کې باید ووايو، چې: که چيرته دا گناه وي، دا د پيغمبرانو گناه نه ده، دا د ختيځ گناه ده، چې تر ټولو لومړی په کې انساني تمدن رامنځته شو. لوی پيغمبران او لوی اسماني دينونه د خپل اوچت مقام سره، چې د ټولني د پرمختگ او د مادي او معنوي اړخونو (د ژوند) بشپړوونکي دي، په ختيځ کې رامنځته شوي دي.

هغه لوی دينونه چې په ختيځ کې رامنځته شوي، د ختيځ د لرغوني تمدن شاهدي ورکوي او دا په دې مانا هم ده، چې ختيځ د نړۍ د نورو ځايو پرتله د تمدن بيلابيل مراحل تير کړيدي.

کيدای شي، ځينې د اسلام په اړه ووايي، چې دغه دين په داسې يوه سيمه کې رامنځته شو، چې د ختيځ د ډيرو وروسته پاتې سيمو څخه وه او خلک يې هم وحشي صفته وه. يوې خبرې ته بايد توجه وکړو، چې د عربو د جزيرې خلک به وروسته پاتې وه؛ خو عربو ددې استعداد درلوده، چې د يو اوچت تمدن دروند بار په اوږو باندې واخلي. ولې يو سلسله نژادي او ټولنيز عوامل وه، چې د عربو د جزيرې د وروسته پاتې لامل شوي وه.

خو، د اسلام د لمر د راختم وروسته هغه وړتيا چې عربو د ځان نه وښوده، ټوله نړۍ ورته حيرانه ده.

د اسلام د راتگ څخه مخکې د حجاز سيمه د پنځو لرغونو تمدنونو تر منځ مرکزي نقطه وه. د ايران، يمن، مصر، ختيځ روم او د بابل تمدنونو دغه سيمه د ټولو خواوو څخه کلابنده کړې وه.

همداسې تقدير وه، چې ددغه مرکز(حجاز) تمدن به د خپل شاوخوا ټول تمدنونه له منځه وړي او ټول به د يوې عقيدې په پواسطه يو ځای کوي.

لومړنی خدمت چې اسلام د تمدن د پرمختګ لپاره وکړ

اسلام نه یوازې خپل عقیدوي او فکري مسائل د توحید او یووالي په اساس وټاکل؛ بلکه په ټولنیزو، سیاسي او اقتصادي مسائلو کې یې هم اساس توحید او یووالی وټاکه او په دې اساس یې یوه لویه اسلامي ټولنه رامنځته کړه.

اسلام جغرافیایي، نژادي او طبقاتي پولې ګردې سره ړنګې کړې او داسې ټولنیز نظام یې وړاندې کړ، چې ټول انسانان په کې بغیر د کومې برترۍ څخه ژوند وکړي، حتی که مسلمانان شمسي نظام تسخیر هم کړي؛ نو ټوله اسلامي ټولنه به هلته د ژوند کولو حق ولري.

که چیرته اسلام د عربو د نژاد پورې تړلی وه؛ نو اسلام به نن هیڅکله هم د نړیوال دین په توګه راڅرګند شوی وای او پیروان به یې نن ۱۵۰۰ میلیونو ته هم نه رسيدل.

که چیرته اسلام د حجاز د پولو پورې تړلی وه؛ نو نن به دغه اسلام د عربو په شګو کې ورک وای.

او که چیرته د عربي ټولني د یوې خاصې طبقي (مثلا فیوډالانو) پورې تړلی وای؛ نو نن به د هغوی د منځه تلو سره دغه دین هم له منځه تللی وای.

ولی، اسلام نفاق او جداوالي ټول اثار له منځه یوړل او د توحید اصل یې اساس وټاکه، چې په لږه موده کې یې پیر عالي او اوچت تمدن رامنځته کړ.

د لویدیځ پوهان څه وایي؟

ځیني متعصب لویدیځ مؤرخین د خپل ازاد فکر په درلودلو سره (چې دوی یې دعوه کوي) په هغو حقائقو سترګې پټوي، د کومو په واسطه چې په ختیځ کې اسلام یو لوړ تمدن رامنځته کړ او د هغه سیوری په لویدیځ باندې هم بې اغیزه نه وه.

شرق او غرب

ولي ځينو بيا په دغه موضوع باندې اعتراف كړی دی. د لويديځ د تمدن تاريخ او د هغه اساس په ختيځ كې، نومي كتاب ليكوالانو، په خپل كتاب كې د اسلام او اسلامي تمدن په نوم يو فصل كې داسې ليكلي دي:

په دې كې هيڅ شك نشته، چې د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د وفات نه وروسته، ډيری عرب د اسلام د څخه ناخبره وه؛ خو يوه ډيری لا نه وه تيره شوې، چې شارل مارتل د محمد صلی الله عليه وسلم د پيروانو سره و جنگيري، تر څو هغوی د فرانسې څخه وباسي او د بيزانس امپراتوري د خپل ځان د ساتلو لپاره ددغه دين سره په جگړه كې وه او اسلام هندوستان ته هم لاره پيدا كړې وه.

په يو بحث كې، چې د اسلامي ترقي فوق العاده تمدن نوميري، داسې ليكلي:

ددې څخه مخكې، چې د لويديځ په فرهنگ باندې د بيزانس او مسلمانانو اغيز وڅيرو، وبه وايو، چې د ختيځ څخه زياته روښنايي لويديځ ته تللي ده.

د ختيځ د علومو اغيز په لويديځ

د مسلمانو پوهانو د كتابونو په ژباړلو سره د ختيځ علوم د لويديځ په وچه ځمكه لكه د باران په شان ووريدل، د لويديځ ځمكه يې خړوب كړه او اروپايان د ختيځ د علومو سره اشنا شول (داكټر ماكس مير هوف).

كه هغو كتابونو ته مراجعه وكړو، په كومو كې چې د ختيځ د علومو او په خاص ډول د اسلامي علومو رول د اروپا د رنسانس (بيا ژوندي كيدو) په دوره باندې ليكل شوي دي، هلته په ډير درست ډول ددې علومو اغيز څيرل شوی دی.

په وروستيو كې ځينو لويديځ ليكوالو په دغه اغيز باندې سترگې پټې كړيدي او وايي، چې د ختيځ د علومو اغيز په لويديځ دومره ندی، لكه پخوا چې ويل شوي دي او دوی (ځيني لويديځوال) فكر كوي، چې علوم د لويديځ څخه لويديځ يانې د يونان علوم لويديځ ته تللي دي.

شرق او غرب

خو، دوی ددی ټولو تعصبونو او تحریفونو سره، سره نه شي کولای، چې په هغو تاریخي حقائقو باندې پرده واچوي او ددی پردې په اچولو سره هم مور په خاص ډول مسلمانان چې روښانه تیر تاریخ لرو د هغوی په لیکنو کې هغه څه گورو، چې زموږ لپاره د ویاړ څخه ډک دي.

ولې، دا خبره دلته پای ته نه رسیري، ددی ویره شته، چې دوی په راتلونکي کې مور (ختیځوال) د توهین لاندې ونیسي او مور د منځنیو پیړیو په دوران کې معرفي نه کړي او زموږ د علومو د اساس څخه سترگې پټې کړي.

د یوه لویدیځوال استاد له خولي پورتنې حقیقت ته داسې اشاره کوو:

مستر تریند، چې د کمبریج په پوهنتون کې د هسپانوي ژبې استاد دی، په خپلو یادښتونو کې، چې د (هسپانیا او پرتگال) په نوم یې دي، داسې لیکلي:

د هسپانیا مؤرخین اوس د اسلام میراث ته دومره اهمیت نه ورکوي، ولې سل کاله پخوا چې به یو اعرابي هسپانیا ته راته؛ نو عجیبه او غریبه ستاینه به یې کیده؛ خو نن دا موضوع زړه شوېده. اوس د فرانسې او امریکا په پوهنتونونو کې کوبښ کیري، چې هر څه لاتیني میراث وشمارل شي.

خو، که چیرې دوی انصاف وکړي او بغیر د تعصب نه، تاریخي حقائق وڅیړي؛ نو هر څه به برعکس شي. د وخت په تیریدو سره، داسې روښانه او اغیز لرونکي اسناد او مدارک په لاس راغلي، چې د اسلامي علومو ژور تاثیر د لویدیځ د علومو پرمختگ کې په اثبات رسوي، لکه څرنګه، چې ډاکټر میرهوف ورته اشاره کړېده.

هغه د طبیعي علومو او طب په نوم کتاب کې خپل یادښتونه داسې لیکلي دي:

د اسلامي ملتونو د علم نڅیرې اوس، ورو ورو ښکارېږي او په ټولیز ډول د استفادې وړ ګرځي. هغه څه چې په وروستیو کلونو کې کشف شوي، د اسلامي علومو اغیز په روښانه ډول په کې لیدل کېږي؛ خو دا کشفیات لا کافي نه دي او په راتلونکي کې به د اسلامي علومو اغیز لا ډیر روښانه شي.

د یوې لویې او پراخې نخشي یوه برخه

لویدیځوال حق لري، چې په دغو تاریخي حقائقو سترګې پټې کړي، همدارنګه د فرانسې او امریکا پوهنتونونه حق لري، چې وښي، هر څه لاتیني رینه لري.

نن لویدیځ د خپل ټول توان سره کوښښ کوي، چې د خپل سیاسي استعمار د لاسه وتلو پر ځای یو نوی فکري استعمار رامنځته کړي او څرنگه چې یې زړه وغواړي، پر ختیځوالو باندې حکومت وکړي.

هغوی غواړي، چې د ختیځ بیلابیلې ارزښتناکې منابع په ارزانه قیمت تر لاسه کړي او خپل کم ارزښته مصنوعات په ختیځوالو په ګرانه بیه وپلوري.

لویدیځ د خپل فکري استعمار سره غواړي، چې دوی (لویدیځوال) دې پرمختللي او ختیځوال دې وروسته پاتې وي، تر هغه وخته پورې، چې تر څو دا نړۍ او د خدای خدائي حاکمه وي او دا د دوی تغیر نه خوړونکی قانون دی او دوی ختیځوال مجبورې، چې د دوی ددې فکر احترام وکړي.

د لویدیځ زاړه سیاستمداران، متعصب پوهان او کم ظرفه ځمکپیژندونکي، کوښښ کوي، د خلکو په سترګو پرده واچوي، چې د لویدیځ ننی تمدن د ختیځ د پوهانو په افکارو باندې استوار نه دی؛ خو که د دوی مختلفو صنایعو ته وګورو؛ نو دا به روښانه شي، چې په دې صنعتي پرمختګ باندې د مسلمانانو رول بې اغېزې نه دی.

ددې واقعیتونو نه د انکار وجه د لویدیځ د پراخ فکري استعمار یوه لویه نخشه رامنځته کول دي.

نن د لویدیځ تبلیغي دستګاوې دا کوښښ کوي، چې ختیځوال خپلو لویدیځوالو ته سپک او په فکري لحاظ وروسته پاتې او وحشي معرفي کړي.

داکتر میرهوف په خپلو یادښتونو کې داسې لیکي:

شرق او غرب

په صلیبي جگړو کې، مسلمانو طبيبانو اروپايي طبيبانو پورې خندا کوله، ځکه د هغوی مالومات ډیر پخواني او لومړني وه. ډاکټر میرهوف وروسته وايي: عيسويانو د ابن سینا، جابر (ابن حیان)، حسن ابن هیثم او د رازي کتابونه لاتیني ژبې ته وژباړل، په داسې حال کې چې د هغو (کتابونو) ژباړونکي مالوم نه دي. په شپاړسمه پېړۍ کې دابن رشد او ابن سینا کتابونه په ایټالیا کې وژباړل شول او دغه کتابونه د ایټالیا او فرانسې په پوهنتونو کې تدریس کيږي.

بیا دغه تاریخي خبر لیکي: په لنډ ډول د ختیځ علوم د رحمت د باران په ډول د اروپا په وچه ځمکه ووریدل او هغه یې حاصلخیزه کړه او اروپایان ورو، ورو د ختیځ د علومو سره اشنا شول.

مستر بارول کارول دوو په خپلو یادښتونو کې، د مسلمانانو د الو پیژندلو او ریاضیاتو په اړه داسې لیکي: مسلمانانو په مختلفو علومو کې ډیرې بریاوې لاسته راوړې. هغوی د اعدادو استعمال خلکو ته وښود او د تحلیلي هندسې اساس یې کښود. هغوی (مسلمانان) د سطحې او کروي مثلثاتو رامنځته کوونکي وه، چې په یونان کې یې اصلا وجود نه درلود.

بیا داسې لیکي:

هغه وخت، چې لویدیځ د بربریت سره په جگړه کې وه، مسلمانان د علومو په مطالعه بوخت وه او د ژوند د معنویاتو په اړه یې فکر کاوه.

پروفیسور سانتیلا د روم د پوهنتون استاد د مسلمانانو د ټولني او قانون په اړه داسې لیکي:

هغه څه چې مور د عربو (مسلمانانو) د قانون څخه اخیستي، عبارت دي، له د قانوني مؤسسو تشکیل، محدود سهامې شرکتونه او ځینې تجارتي نقاط.

دا بحث د ډاکټر میرهوف د یادښتونو په وروستی خبرو پای ته رسوو. دلته به وارزول شي، چې د اسلام د میراث تأثیر او د ختیځ د پوهانو افکارو څومره په لویدیځ باندې اغېز لرلی دی.

شرق او غرب

د عربو (مسلمانانو) علومو، د يو روښانه لمر په څېر د اروپا د منځنيو پېړيو تياري رڼا کړې او هماغه روښنايي وه، چې نن مور دې حالت ته رارسيدلي يو.

په هر حال، هغه علوم او پوهنې چې لويديځ ته تللي، هغه د ختيځ د پوهانو دي، چې لاتيني ژبې ته ژباړل شوي او اوس لويديځ ترې استفاده کوي او په خپلو پوهنتونو کې يې تدريس کوي.

د لويديځ ادبي استعمار

نن د لويديځ ادبيات په چټکۍ سره په ختيځ کې پراختيا مومي، نه يوازې د ختيځ د ادبياتو اصالت له منځه وړي؛ بلکه کوبنس کوي، چې په تدريجي ډول يې د خپل اغېز لاندې راولي؛ خو، د تعجب خبره داده، چې ځيني ختيځوال پر دغه اغېز باندې وياړ کوي.

پخوا په ټولو درسي ځايونو کې فرانسوي ژبه، د يو اساسي مضمون په توگه تدريس کيده؛ خو اوس يې ځای انگليسي ژبې نيولی دی. دلته په ختيځ کې دا احساس د ځينو سره موجود دی، که چيرې دوی کومه خارجي (غربي) ژبه زده نه کړي؛ نو د دوی ژوند به ستونزمن شي، که دوی په صنعت او تجارت کې کار کوي او يا هم کارگر يا کسبگر وي.

ولې، په لويديځ کې بيا وضع بدله ده، هلته د ختيځ د ژبو اړتيا نه ليدل کيږي. هغوی د ختيځ د ژبو د زده کړې نه بغير کولای شي، چې ږوډی وڅوري او ژوند وکړي، هغه کسان د ختيځوالو ژبې زده کوي، کوم چې د لويديځ په مستعمرو (ختيځ) کې په ځانگړو دندو باندې گمارل کيږي.

زموږ ختيځوالو لپاره د لويديځوالو ژبې ډيرې څوري، خوندوري او ښکلي دي؛ خو د لويديځوالو لپاره بيا د ختيځوالو ژبې ډيرې ستونزمنې دي.

شرق او غرب

زموږ د ختيځ سياستمداران، ددې پر ځای چې (مجلس) يا (شعبه) ووايي، پر ځای يې (پارلمان) او (فراکسيون) کلمات استعمالوي. ددې پر ځای، چې د (اعتبار) کلمه استعمال کړو، پر ځای يې د (کريډيټ) هغه کاروو.

زموږ د خلکو څخه هر ځای د نوي (معاصر، اوسني) پر ځای د ماډرن کلمه اوريدل کيږي، په داسې حال کې چې دواړه يو بل ته ورته مانا ورکوي.

د فرهنگيانو په اند د (کنفرانس) پر ځای د (بحث او جلسې) کلمې ډيرې پر ځای دي.

که چيرې خپل اقتصاد او صنعت په خپله سمبال کړو؛ نو د لويديځ ادبياتو ته به مو اړتيا ډيره کمه شي او د هغوی د ادبي استعمار څخه به خلاص شو. د بشپړ ادبي او فرهنگي ازادای لپاره، لومړی بايد خپله اقتصادي ازادې رامنځته کړو او اقتصادي ازادې تر فکري هغې پورې تړلې ده.

لويديځ: د ختيځ د ادب احسان من دی

ژورې څيرنې مور ته دا رابني، چې د نن برعکس، پخوا، اسلامي تمدن او ختيځو ادبياتو پر لويديځ ژور نفوذ درلودلای دی.

د اروپا په زياتو علمي او اقتصادي انقلابونو کې، د عربي ژبې زيات اغېز تر سترگو کيږي. هغه اصطلاحات چې نن په لويديځ کې کارول کيږي، اکثره يې عربي ريښه لري، کله چې علوم د ختيځ څخه لويديځ ته انتقاليدل؛ نو دغه اصطلاحات هم ورسره ولاړل. سره له دې، چې د لويديځ لخوا ددغه واقعيت د پټولو لپاره ډېر کوبنبنونه وشول؛ خو ددغو اصطلاحاتو موجوديت زموږ د ادعا لپاره يو لوی دليل دی.

دلته، څو هغه اصطلاحات، چې په عربي لاتيني ژبو کې موجود دي، د خپل اصلي اسلامي ريښې سره وړاندې کوو.

شرق او غرب

۱- Alembic (الم بيك): دا کلمه د انبيق له کلمې څخه اخیستل شوې ده، چې په کیمیاوي ازموینو کې ترې کار اخیستل کېږي، ویل دورانته د خپل تاریخ په ۱۱ جلد کې لیکي: د انبيق څخه په لومړي ځل مسلمانانو گټه واخیسته. (۱۱ جلد صفحه ۱۵۵).

۲- Algebra (الجبرا): د عربي د الجبر کلمې څخه اخیستل شوې ده، دا علم په لومړي ځل د مسلمانانو لخوا تدوین شو. البرماله وتلی مؤرخ په خپل کتاب (د منحنیو پیریو تاریخ) کې لیکي: مسلمانانو په ریاضیاتو، هندسې، الجبر، طب او جغرافیې کې ستر خدمتونه کړي او پیری لاسته راوړني یې لرلي دي.

۳- Alchemy (ال کیمیا): وروسته دغه نوم کیمیا ته تغیر شوی دی، دغه کلمه د عربي د ال کیمیا د کلمې څخه اخیستل شوې ده (یاد مو وي، چې دال کلمه هم د عربي ژبې لفظ دی).

البرماله په خپل تاریخ کې داسې لیکي: عرب (مسلمان) کیمیا پوهان د نن ورځې وتلي پوهان دي.

۴- Cifra (صفا): صفا د صفر مانا ورکوي او د عربي کلمې د صفر څخه اخیستل شوې ده. کارول دوو په خپل کتاب (د اسلام میراث) کې، مسلمان ریاضي پوهانو ته په اشارې سره داسې لیکي: باید پوه شو، چې د صفر لاتیني کلمه په دوه ماناوو سره استعمالیږي. کله د صفر او کله هم د اعدادو مانا ورکوي. بیا لیکي: د لوگاریتم، الجبر او صفر کلمې د اعرابو (مسلمانانو) پاتې شوي اثار دي.

۵- Alcohol (الکول): دا کلمه د عربي کلمې الکحول څخه اخیستل شوې ده. صنعتي او طبي الکول په لومړي ځل د مسلمانانو لخوا کشف شول او په عربي کې اوس هم د الکولو پر ځای د الکحول کلمه استعمالیږي.

ویل دورانته په دې باره کې لیکي: مسلمانانو په لومړي ځل درملتون او د درملو د جوړولو ځایونه رامنځته کړل. (۱۱ جلد ۱۵۷ صفحه).

شرق او غرب

۶- Calcium (کلسیم): کلسیم د عربي ژبي د کلس څخه اخیستل شوی دی، چې د اهو مانا ورکوي.

۷- Tariff (تاریف): په انګلیسي کې د تعرفې او نرخ په مانا استعمالیږي او تعریف یې اصلي کلمه ده او لاتیني تلفظ یې هم همدا ډول دی.

۸- Traffic (ترافیک): د هالینډ د لیدن د پوهنتون استاد کریمرز په خپلو یادښتونو کې داسې لیکي: د ترافیک کلمه د عربي د تفریق د کلمې څخه اخیستل شوېده او اصلاً د ترافیک کلمه عربي کلمه ده.

۹- Magazine (مګزین): کریمرز بیا په خپلو یادښتونو کې داسې لیکي: دا کلمه د عربي د مخزن کلمې څخه اخیستل شوېده، چې اصل یې د مغازې په شکل دی.

۱- Almanch (المنچ): په انګلیسي کې د کلنی په نوم یادېږي او د عربي د المنهج څخه اخیستل شوېده.

دا هغه کلمات وه، چې د اروپا په علمي انقلاب کې د ختیځ څخه لویدیځ ته تللي دي.

استعمار

د بنکیلاک (استعمار) تاریخچه د بشر په تاریخ کې د غمونو او ماجرا څخه ډکه ده، نن ورځ هم د سترو قوتونو او دولتونو تر منځ د اصلي اختلاف په شکل وجود لري.

د نړۍ د تېرو او حتی اوسنیو قومونو تر منځ د بنکیلاک مختلفې نمونې لیدل کېږي، د بیلګې په ډول، یونانیانو او فنیقیانو د مدیترانې په ساحل کې مستعمرې درلودې؛ خو، بنکیلاک په اوسني شکل سره بیخي نوی دی.

د بنکیلاک بازار هغه وخت تود شو او نړیواله بڼه یې خپله کړه، کله چې زیات نقلیه وسایل اختراع شول او هم سترو شرکتونو کښتۍ ګرځول پیل کړل.

شرق او غرب

په دې وخت کې بنکیلاک په لومړي سر کې، سوداگریزو شرکتونو د خپلو گټو د لاسته راوړلو لپاره پیل کړ، دولتونو یې ملاتړ وکړ؛ خو، وروسته د (سترو گټو) د لاسته راوړلو لپاره دولتونو په مستقیم ډول بنکیلاک پیل کړ او دغه عمل یې په خپل لاس کې واخیست، د یوې لنډې مودې وروسته د دولتونو تر منځ سیالی پیل شوی.

پر دې اساس د (نوي عصر بنکیلاک) د اروپا د صنعتي انقلاب، د منځنيو پیړیو په پای ته رسیدو، د نویو پیړیو د تاریخ د پیل او د نولسمې پیړۍ په لومړیو کې پیل شو.

د بنکیلاک (استعمار) کلمه د لغت له مخې د (ودانولو) معنا ورکوي؛ خو، په سیاسي اصطلاح د هغه برعکس معنا لري، یعنې د یو هیواد وړاندو ددې لپاره، چې بل هیواد ودان شي.

په ټولو اسیایي او اروپایي لغاتو کې ددې نا سپیڅلي لغت موخه په ساده ډول د نورو خلکو د ځمکو نیول او اشغال دی، د بنکیلاکرو په ژبه (لاتیني ژبه) دغه لغت په هیڅ ډول د بنکیلاک مترادف نه استعمالیږي، بلکې د کلونیا لیزم لفظ، چې کلونیا د (مهاجرینو د ډلې) معنا ورکوي، استعمال شوي ده.

ټولنیوهانو د بنکیلاک د کلمې زیات پیژندونه کړي دي؛ خو، زموږ په نظر غوره هغه یې دادی:

بنکیلاک یعنې (په ټولیز ډول د یو ملت غلامول د بل ملت یا دولت په وسیله) او په حقیقت کې بنکیلاک د پخوانۍ (فردی غلامۍ) یو ټولیز شکل دی.

په فردی بنکیلاک کې یو یا څو کسان د خوښې پرته د بل کس گټې ترلاسه کوي، ولې په بنکیلاک کې د یو ملت ځواک په ټولو ذخیرو باندې د خوښې پرته ولکه کوي او مصرفوي یې.

تاریخ مور ته بنیایي، چې بنکیلاک د پخواني فردی بنکیلاک یوه بله بڼه ده.

شرق او غرب

لویدیځو بنکیلاکګرو چې، کوم جنایات په دې دوران کې کړي، هغه بربري جنایات دي، چې غلام پلورنکو د (فردی بنکیلاک) په منځنیو پیړیو کې کړي وه.

د فرانسې یو وتلی لیکوال لیکي:

د امریکا او اقیانوس بومي اوسیدونکي د اروپا د متمدنو؟ قومونو لپاره داسې وه، لکه د یوه بنکاري لپاره سوی (خرګوش)، ولې نن ګورو، چې هغه هر څه یې برباد شوي دي.

هغه څه چې د بنکیلاک د تاریخچې په اړه وویل شول، دغه نظر ډیر پیاوړی کوي، بنکیلاک اقتصادي انگیزه لري او د یوه بې کاره اقتصاد نه سرچینه نیسي، لکه د لویدیځ اوسنی اقتصاد (پخواني وخت ته نغوته ده)، د اقتصادي بنکیلاک لپاره د یوه هیواد خلک په سیاسي ډول محاصره کول دي، په دې ډول سیاسي بنکیلاک د اقتصادي بنکیلاک لپاره په کار وړل کیږي.

د مستعمرو ساتل او د اوږد مهال لپاره د هغوی په ولکه کې نیول، د فکري بنکیلاک ته نه پرته ناشوني دي او په دې ډول فکري بنکیلاک د سیاسي بنکیلاک لپاره اړین دی.

نو، د بنکیلاک بنسټیزه موخه اقتصاد دی، سیاسي بنکیلاک یې مقدمه او فکري هغه یې د پایښت لپاره زیات مهم دی.

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**